

МЕТОДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ: ДО ПИТАННЯ КОНТРОЛЮ

METHODS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF CIVIL FIREARMS CIRCULATION: TO THE ISSUE OF CONTROL

Метою статті є теоретико-правова характеристика контролю, як методу адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї. У статті досліджено методи адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї. Визначено роль і місце контролю, як одного з методів реалізації адміністративно-правового механізму регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні. Зазначається, що адміністративно-правове регулювання, як форма побудови правовідносин базується на вибудовуванні архітектури взаємин між суспільством і державою, а в окремих випадках, окремими соціальними індивідами. Тому, питання методів адміністративно-правового регулювання, зокрема в контексті забезпечення регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї є не досить варіативним. Доведено, що контроль є найбільш ефективним методом адміністративно-правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї, окреслено, що контроль виражається в декількох формах (видах), що в свою чергу дозволяє здійснювати подальші дослідження та формує нові горизонти в цьому аспекті. Так, контроль може полягати в здійсненні заходів суб'єктом контролю за процесом виготовлення вогнепальної зброї, контролю за процесом його продажу, контролю за видачою дозволів на купівлю цієї зброї, а також контролю за правилами безпеки під час зберігання вже купленої зброї чи тої, що знаходиться в продажі. Обґрунтовано позицію про те, що контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї, що реалізується Національною поліцією України, як органом державної влади, на який покладено відповідні обов'язки відповідно до законодавства України є специфічним і вузько направленим, оскільки контроль за законністю обігу зброї, також може відноситись до компетенції Державної прикордонної служби України (в разі спроб незаконного переміщення зброї через державний кордон), а також Служби безпеки України, в окремих випадках. Перспектива подальшого дослідження адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї полягає в потребі додаткового аналізу міжнародних аналогів здійснення та забезпечення реалізації такого процесу з метою розроблення алгоритмів упровадження відповідних практик в Україні.

Ключові слова: зброя, обіг, контроль, адміністративний механізм, регулювання, правоохорона.

The purpose of the article is the theoretical and legal characteristics of control as a method of administrative and legal regulation of the circulation of civilian firearms. The article examines methods of administrative and legal regulation of circulation of civil firearms. The role and place of control as one of the methods of implementation of the administrative and legal mechanism for regulating the circulation of civil firearms in Ukraine are determined. It is noted that administrative and legal regulation, as a form of building legal relations, is based on building an architecture of relations between society and the state, and in some cases, individual social individuals. Therefore, the

issue of methods of administrative and legal regulation, in particular in the context of ensuring the regulation of the circulation of civil firearms, is not sufficiently variable. It is proved that control is the most effective method of administrative and legal regulation of civil circulation of firearms, it is outlined that control is expressed in several forms (types), which in turn allows for further research and forms new horizons in this aspect. Thus, control may consist in the implementation of measures by the subject of control over the process of manufacturing firearms, control over the process of their sale, control over the issuance of permits for the purchase of these weapons, as well as control over safety rules during storage of already purchased weapons or those that are on sale. The position is substantiated that control over the circulation of civilian firearms implemented by the National Police of Ukraine as a public authority entrusted with the relevant duties in accordance with the legislation of Ukraine is specific and narrowly focused, since control over the legality of arms trafficking may also fall within the competence of the State Border Guard Service of Ukraine (in case of attempts to illegally move weapons across the state border), as well as the Security Service of Ukraine, in some cases. The prospect of further study of the administrative and legal regulation of the circulation of civil firearms is the need for additional analysis of international analogues of the implementation and implementation of such a process in order to develop algorithms for the implementation of relevant practices in Ukraine.

Key words: *weapons, circulation, control, administrative mechanism, regulation, law enforcement.*

Актуальність тематики. Права і свободи людини і громадянина в Україні потребують захисту, навіть попри колосальні намагання сектору безпеки і оборони України убезпечити населення від проявів нелюдської та протиправної агресії росії. Одним із фундаментальних прав і свобод людини і громадянина є право на самозахист, на забезпечення своєї життєдіяльності доступними законними засобами й способами.

В умовах активних бойових дій, спостерігається насиченість суспільства різними видами вогнепальної зброї та боеприпасами, що в свою чергу потребує еквівалентних дій і відповідного реагування на ці виклики. Зокрема, питання цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні давно назріло, а окремі процедури й механізми його обігу вже закладені в законодавстві, проте низка проблемних питань, у тому числі ідеолого-політичного характеру, заважають довершити цю процедуру та законодавчо врегулювати відповідне питання. Проте, станом на сьогодні це питання є неабияк актуальним.

Стан дослідження. Водночас, належить зауважити, що питанню контрольної діяльності Національної поліції України в питанні забезпечення обігу цивільної вогнепальної зброї присвячували праці багато вчених. Наприклад, неодноразово торкались відповідних проблемних питань за вказаною тематикою такі дослідники: О. Бокій, А. Благов, В. Гуменюк, А. Долгополов, Д. Корецький, А. Корнієць, А. Кофанов, І. Кузнецова, О. Піджаренко, Б. Ринажевський, М. Федоров, О. Фролов, Е. Шелковникова. Крім цього, неодноразово питання обігу цивільної вогнепальної зброї розглядалися в працях: В. Авер'янова, О. Бандурки, Ю. Битяка, А. Гетьмана, О. Джафарової, В. Заросила, С. Ківалова, В. Колпакова, А. Комзюка, А. Корнійця, С. Кузніченка, Р. Миронюка, В. Петкова, О. Фролова, С. Шатрави, О. Ярмиша тощо.

Проте, з урахуванням низки проблемних питань, пов'язаних із вторгненням російської федерації на територію України, суттєвою насиченістю суспільства вогнепальною зброєю та глобальною потребою організації ефективної реалізації права на самозахист, окреслене питання потребує додаткового дослідження, зокрема кризь призму сьогодення.

Метою статті є теоретико-правова характеристика контролю, як методу адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї. Це в свою чергу зумовлює необхідність розв'язання таких дослідницьких завдань, як: 1. Окреслення загальної структури адміністративно-правового механізму в праві та встановлення ролі та місця в ньому інституції контролю; 2. Визначення спрямованості та змісту функції контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї; 3. Формування низки пропозицій щодо удосконалення процесу контролю як однієї з форм дії адміністративно-правового механізму.

Об'єктом статті виступають суспільні відносини, в сфері забезпечення безпеки суспільства та правопорядку.

Предметом дослідження є контроль, як метод адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї.

Виклад основного матеріалу статті. Слід зауважити, що об'єкт і предмет контрольної діяльності, як у дослідженнях учених так і в нормативно-правових актах вирізняється як суспільні відносини, що підлягають державному регулюванню та конкретна система, що власне й формує механізм такого контролю за обігом відповідних предметів.

Адміністративно-правове регулювання в цьому сегменті є надзвичайно важливим аспектом і допомагає в забезпеченні суспільства від негативних і незаконних проявів, у тому числі використання цивільної вогнепальної зброї в злочинних цілях. Саме тому, ефективна робота механізму контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї є важливим у контексті забезпечення та дотримання прав і свобод людини і громадянина, а також можливості виконання уповноваженими суб'єктами покладених повноважень.

У результаті реалізації норм права виникають адміністративно-правові відносини, що урегульовані нормами адміністративного права, в яких сторони беруть участь як носії прав та обов'язків, установлених і забезпечених адміністративно-правовими приписами. Власне адміністративно-правові відносини у досліджуваній сфері, передбачають виділення їх певних видів. Ними є: регулятивні та правоохоронні; двосторонні або багатосторонні; за сферою виникнення; за станом взаємної підпорядкованості суб'єктів; вертикальні та горизонтальні правовідносини [1, с. 176-179]. Слід зауважити, що дослідники та вчені не мають щодо зазначеного однозначної позиції та з цього приводу триває дискусія. Водночас, важливість визначення сторін взаємодії в питанні обігу цивільної вогнепальної зброї, меж компетенцій, прав, обов'язків й інших елементів відповідної правової конструкції є надзвичайною.

Адміністративно-правове регулювання – це цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави погоджується й П.В. Литовченко [2, с. 130]. Відповідно, адміністративно-правовим регулюванням сфери обігу цивільної вогнепальної зброї є таке конструювання засобів, прав, свобод, обов'язків у поєднанні з публічними та законними інтересами фізичних і юридичних осіб, за якого зброя, як об'єкт потенційної небезпеки не може нашкодити суспільним відносинам, а слугує лише для їх забезпечення від протиправних посягань.

В цьому контексті заслуговує на увагу підхід О.М. Бандурки, який, характеризуючи форми діяльності органів системи внутрішньої безпеки, пов'язує їх суть із зовнішніми виявами державної влади, за сприяння яких організовується і практично здійснюється виконання завдань цих правоохоронних інституцій [3, с. 78]. Слід зауважити, що окрім значного кола професійних завдань і напрямів роботи, розмаїття форм поліцейської діяльності детермінує існування різноманітних її видів, а також наявність різних органів і структур, які за суттю свого адміністративно-правового призначення та особливостей організації не можуть працювати однаково. Так, організаційну структуру Національної поліції складає центральний орган управління поліцією, до складу якого входять організаційно поєднані структурні підрозділи, які забезпечують діяльність керівника поліції та виконання покладених на поліцію завдань [4], а також територіальні органи поліції, структуру яких затверджує керівник поліції за погодженням із МВС України, виходячи з наявності відповідних державних чи регіональних ресурсів і різноманітних потреб населення [5].

Як слушно зазначає Д. Припутень, в структурі Національної поліції України має бути спеціально уповноважений орган (посадова особа), який здійснює такий вид контролю. На його погляд, цілком очевидним є те, що такими посадовцями мають бути поліцейські дозвільної системи, оскільки цивільна вогнепальна зброя цілком логічно має стати об'єктом дозвільної системи. Саме тому відповідний обсяг додаткових повноважень слід покласти на таких осіб, закріпивши їх зміст на загальнодержавному та відомчому рівнях [6]. Відповідно, об'єктом адміністративно-правового регулювання є ті суспільні відносини, що підлягають впорядкуванню та унормуванню, а сам механізм обігу, процедурний його аспект та відповідний порядок, що включає в себе також і саму вогнепальну зброю, як предмет матеріального світу – є предметом контрольної діяльності Національної поліції України.

Визначення місця контролю в системі державного управління неможливе без визначення безпосередньо функцій державного управління. Поняття функції державного управління, на наш погляд, найбільш конкретно сформульовано Н. Нижник: функція державного управління – це специфічний за предметом, змістом і засобами забезпечення цілісний управляючий вплив

держави, у якому можна не лише виділяти й описувати функції державного управління, а й аналізувати розподіл кожної функції державного управління «по вертикалі» й «по горизонталі» державних органів, тобто функціональну структуру державного управління [7, с. 83].

Контроль визначається як самостійна функція державного управління, тож певні контрольні функції та повноваження мають органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Контроль є окремою стадією під час виконання органами державної влади своїх функцій і повноважень. Однак поряд із широким поняттям контролю як діяльності, що має місце в роботі всіх державних органів, контроль розглядають і звужено – як діяльність органів контролю, які в межах своїх повноважень наділяються функцією контролю, що є основним видом їхньої роботи [8; 9, с. 27]. Належить зауважити, що в контексті забезпечення належного дотримання законодавства України в частині обігу цивільної вогнепальної зброї, контроль виступає як комплекс повноважень й обов'язків якими наділена Національна поліція України та конкретні посадові особи. Ці повноваження та обов'язки реалізуються, зокрема й із метою забезпечення правопорядку в суспільстві, недопущення порушення прав і свобод людини і громадянина.

З огляду на аналіз повноважень поліції в сфері контролю за обігом вогнепальної зброї, новітнє законодавство щодо вільного цивільного обігу окремих видів вогнепальної зброї ставить перед поліцією такі виклики, які необхідно подолати та урегулювати відносин в цій сфері: здійснити інформаційну роботу пов'язану з обізнаністю громадян щодо правил, умов та порядку застосування та використання такої зброї; забезпечити навчання майбутніх власників цієї зброї правил її зберігання, перевезення, застосування та використання з відповідною видачою дозвільних документів та підвищення їх майстерності; забезпечення моніторингу за дотриманням правил обігу даної зброї; урегулювати порядок відкликання дозволу на володіння даною зброєю та інше [10]. Таким чином, контрольна діяльність Національної поліції України за предметами, що є вогнепальною зброєю у контексті адміністративно-правового регулювання її обігу загалом є надзвичайно важливим аспектом дії правового механізму суспільства, що потребуватиме додаткового вивчення та унормування.

Висновки. У статті досліджено методи адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї. Визначено роль і місце контролю, як одного з методів реалізації адміністративно-правового механізму регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні.

Зазначається, що адміністративно-правове регулювання, як форма побудови правовідносин базується на вибудовуванні архітектури взаємин між суспільством і державою, а в окремих випадках, окремими соціальними індивідами. Тому, питання методів адміністративно-правового регулювання, зокрема в контексті забезпечення регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї є не досить варіативним.

Доведено, що контроль є найбільш ефективним методом адміністративно-правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї, окреслено, що контроль виражається в декількох формах (видах), що в свою чергу дозволяє здійснювати подальше дослідження та формує нові горизонти в цьому аспекті. Так, контроль може полягати в здійсненні заходів суб'єктом контролю за процесом виготовлення вогнепальної зброї, контролю за процесом його продажу, контролю за видачою дозволів на купівлю цієї зброї, а також контролю за правилами безпеки під час зберігання вже купленої зброї чи тої, що знаходиться в продажі.

Обґрунтовано позицію про те, що контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї, що реалізується Національною поліцією України, як органом державної влади, на який покладено відповідні обов'язки відповідно до законодавства України є специфічним і вузько направленим, оскільки контроль за законністю обігу зброї, також може відноситись до компетенції Державної прикордонної служби України (в разі спроб незаконного переміщення зброї через державний кордон), а також Служби безпеки України, в окремих випадках.

Перспектива подальшого дослідження адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї полягає в потребі додаткового аналізу міжнародних аналогів здійснення та забезпечення реалізації такого процесу з метою розроблення алгоритмів упровадження відповідних практик в Україні.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України: Академічний курс : підручник. у 2-х т. Т. 1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ : ТОВ «Видавництво «Юридична література», 2007. 592 с.
2. Литовченко П.В. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері комунального господарства. Митна справа. 2012. № 2 (80). Ч. 2, кн. 2. 130 с.

3. Бандурка О.М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. Харків : Основа, 1996. 398 с
4. Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
5. Танько А. Стратегічні завдання та форми діяльності органів Національної поліції України як суб'єкта реалізації державної політики у сфері забезпечення прав і свобод людини. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2020/7/35.pdf>
6. Припутень Д.С. Державний контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні. Право.ua № 3, 2020. URL: http://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2020/12/48-_Pryputen.pdf
7. Нижник Н.Р. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи. Київ : Оріяни, 1998. 192 с.
8. Холоденко Д.В. Поняття контрольної функції органів публічної адміністрації. Правовий часопис Донбасу № 4 (69) 2019. DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2019-69-4-70-74>.
9. Geertz C. The Interpretation of Cultures. N. Y. : Basic hook, 1973. 480 p.
10. Мironюк С.А., Кобрусєва Є.А. Перспективи запровадження обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та нові виклики для поліції у цій сфері. Юридичний науковий електронний журнал, № 2/2023. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2023/80.pdf